

۲-۳-۱. انتخاب موضوع پژوهش

۱. پژوهشگر باید براساس چهار مؤلفه کارآمدی، علاقهمندی، توانایی و نوآوری، دست به انتخاب موضوع پژوهش بزند.

۲-۳-۲. توجه به پیشینه تحقیق

۱. پژوهشگر اخلاقاً موظف است پژوهش‌های علمی معاصر مسئله را ملاحظه کند.
۲. پژوهشگر اخلاقاً موظف است حقوق نویسنده‌گان دیگر را در استناد و ارجاع به پژوهش‌هایشان رعایت کند. این کار چهار نتیجه دارد:
 - اعتباربخشی به آثار دیگران؛
 - اطمینان‌بخشی به خواننده درباره اطلاعات و داده‌های گردآوری شده؛
 - مطلع کردن خواننده از آثاری که الهام‌بخش این پژوهش بوده‌اند؛
 - کمک به خواننده‌گان در گسترش دامنه تحقیق.

۲-۳-۳. گردآوری و تحلیل داده‌ها

۱. پژوهشگر شواهد مسئله را بدقت و با رعایت اصول اخلاقی انصاف، تناسب، صداقت و حقیقت طلبی برگزیند.
۲. پژوهشگر داده‌ها را صبورانه، صادقانه و شجاعانه تحلیل کند.
۳. پژوهشگر خود را موظف بداند که در داده‌ها و اطلاعات دستکاری نکند.

۲-۳-۴. مقام ارائه گزارش پژوهش

۱. پژوهشگر باید در معرفی درست شخصیت خود دقت کند و از هرگونه اقدامی که تصویر نادرستی به دست دهد بپرهیزد.
۲. محققان در نگارش گزارش نهایی تحقیق، شش موضوع زیر را رعایت کنند:
 - سپاس‌گزاری از یاوران و مشوقان تحقیق؛
 - وضوح در نوشتار؛
 - اختصار در نگارش؛
 - توضیع علمی؛
 - اعتراف به خطای؛

- رعایت ادب کلام و دوری از مناقشه‌های شخصی.^۱

|| ۳. بررسی یک مسئله: سرقت علمی

سخن گفتن از اخلاق علمی پایی یک شاخص را به میان می‌کشد و آن امانت‌داری علمی است. یکی از آسیب‌های امانت‌داری علمی، سرقت علمی است. گروه گستردۀ‌ای از دانشوران خود را ملزم به رعایت استانداردهای امانت‌داری علمی می‌دانند، ولی بعضاً به دلیل ناآگاهی از مصادیق و نمونه‌های عینی سرقت علمی که در قوانین آموزشی کشورها نیز به آن‌ها اشاره شده است، ناخودآگاه خویش را در معرض اتهام سرقت علمی می‌دانند. در اسفندماه ۱۳۹۳، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری وقت مصادیق تخلفات پژوهشی و سرقت علمی را در قالب ۱۲ حوزه اصلی و ۵۷ مصدق تعیین کرد و به دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی پژوهشی ابلاغ کرد. به دلیل آشنا نبودن حتی برخی از استادان دانشگاه با این حوزه‌ها و مصادیق، در ادامه برخی از مهم‌ترین موارد بیان می‌شوند. تفصیل آن‌ها را می‌توان در قوانین مربوط به «دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی و مصادیق تخلفات پژوهشی» از وبگاه وزارت علوم دانلود و مطالعه کرد.^۲ اکنون به برخی حوزه‌های مهم و اصلی و مصادیق آن‌ها که با فضای کاری دانشجویان تناسب بیشتری دارند می‌پردازیم:

|| ۳-۱. مصادیق جعل داده‌ها

بند ۳۱: ساخت، ثبت و انتشار داده‌ها یا نتایج پژوهش یا محصول علمی، به صورتی که تمام یا بخشی از داده‌ها یا نتایج مذکور اصلاً وجود نداشته یا غیرواقعی باشند (با ذکر پنج مصدق).

|| ۳-۲. مصادیق تحریف داده‌ها

بند ۳۲: دستکاری یا حذف عمدى کامل یا بخشی از داده‌ها، مراحل، روش‌ها، تجهیزات و مواد مورداستفاده در مطالعه و پژوهش، به صورتی که با داده یا یافته‌های واقعی متفاوت باشد (با ذکر نُه مصدق).

۱. اقتباس از همان، ص ۵۷۹-۵۸۱.

۲. برای دانلود این دستورالعمل به وبگاه دفتر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پژوهشی وزارت علوم مراجعه کنید:

بند ۳۳: کپی برداری کامل یا بخشی از یافته‌های پژوهشی یا محصولات علمی، بدون استناد و ارجاع مناسب به صاحب اثر (با اندکی تلخیص) شامل:

- تناظر یک به یک در بیان اندیشه‌ها و شباهت‌های ساختاری در نوشتار؛
- انتساب ایده‌ها، نظریه‌ها، فرایندها، نتیجه‌ها یا کلمه‌های دیگران به خود، بدون ارجاع مناسب و با نیت ارائه به عنوان کار خویش؛
- استفاده کردن از دیدگاه یا کارکرد افراد دیگر و ارائه آن به عنوان کار خود، بدون ذکر نام یا دادن اعتبار به آن‌ها؛
- استفاده یا تقلید از زبان، فکر یا نوشتۀ نویسنده دیگر و ارائه آن به نام خویش؛
- استفاده از کار شخص دیگر به شکل کلمات، فراورده‌ها یا نظریه‌ها برای نفع شخصی، بدون ارجاع به کار اولیه؛
- ترجمهٔ کل یا بخشی از آثار دیگران، بدون کسب اجازه از مبادی ذی‌ربط، و معرفی آن به عنوان پژوهش اصیل علمی؛
- برداشتن اصل یک مقاله و ثبت آن به نام خود در محل دیگر، مانند ترجمهٔ یک مقاله ISI و چاپ آن در مجله‌های علمی داخلی؛
- ارائهٔ مقالهٔ چاپ شده دیگران در سمینارهای داخل یا خارج کشور؛
- استفادهٔ کامل یا بخشی از مقاله‌ها، پایان‌نامه و کتاب‌های چاپ شده دیگران، بدون ارجاع به نویسندگان مقاله، پایان‌نامه، کتاب یا اثر؛
- رعایت نکردن همهٔ موازین اخلاقی مرتبط با منابع و آثار چاپی در هنگام استفاده از منابع و آثار الکترونیکی؛
- رعایت نکردن ارجاع‌دهی طبق نظام‌های ارجاع‌دهی مرسوم؛
- کپی برداری غیرقانونی از نتایج مقاله‌ها: استفاده از اصل جمله و آوردن آن در مقاله دیگر، بدون ارجاع به متن اصلی و اجازهٔ کتبی از مالک معنوی آن در صورت استفاده از شکل‌ها، نمودارها، جداول‌ها، منحنی، عکس، روش‌های اجرای فرایند، پرسشنامهٔ تدوین شده و هر چیز دیگری که مستقیماً به دست مؤلف حاصل نشده باشد.
- کپی کلمه‌به‌کلمهٔ جمله‌ها با مونتاژ کردن پاراگراف‌ها، و کپی جمله‌به‌جمله از منابع گوناگون، به رغم اشاره به مأخذ آن‌ها در انتهای هر جمله یا پاراگراف.